

LLUÍS LLACH

EL NOI DEL MARAVILLAS

Empúries

narrativa

Lluís Llach

El noi del
Maravillas

Editorial Empúries

Barcelona

© Lluís Llach, 2017

Primera edició: novembre del 2017

© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s.l.u.,
Editorial Empúries
Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: gama, sl
Impressió: Egedsa

DIPÒSIT LEGAL: B. 24.017-2017

ISBN: 978-84-17016-15-9

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats

TAULA

Nota de l'editor	11
------------------	----

EL NOI DEL MARAVILLAS

<i>Introit</i>	15
----------------	----

PRIMERA PART

CAPÍTOL I	19
-----------	----

Benvinguts al Maravillas, 19 – De com la Mirreia trobà l'ofici, 24 – Un accident trasmuda el destí, 33 – De com la revolució trastocà el Maravillas, 36 – Un difícil dia a dia, 45 – Les coses empitjoren, 50 – Quan tot s'ensorra, 54

CAPÍTOL II	59
------------	----

Camí de l'exili, 59 – Madame la concierge, 64 – I arriba la llum, 69 – L'estrambòtic professor, 75 – La música i altres aprenentatges, 80 – La coral 14 Juillet, 85 – Tot s'esgarrià un mes d'estiu de l'any 54, 91

CAPÍTOL III	96
Barcelona i el Maravillas, 96 – A les entranyes del teatre, 104 – El mestre Curull..., 114 – ...I en Juanito, 118 – El retorn de la veu, 121 – Quan l'adéu ve de tan lluny, 124 – La gran decisió, 131 – Una conversa pendent, 137	
CAPÍTOL IV	142
A la recerca del grial, 142 – El recolzament, al·trament dit «l'apoió», 145 – Noves rutines, 151 – A les costures del cant, 156 – Viure per la música o la música per viure, 161 – «Se li notava als ulls que el cel estava lluminós», 165 – Quaresma del 1962, 169 – Dijous Sant, la Passió, 176	
CAPÍTOL V	181
Un capgirell insospitat, 181 – «Tu ja ets cantant», 193 – En la pell de l'Escamillo, 196 – Per polir la sensibilitat, 208 – El primer contracte, 212	
CAPÍTOL VI	218
Camí de Ginebra, 218 – El Grand Théâtre, 227 – Des del camerino, 231	
CAPÍTOL VII	236
Una confessió, 236 – La funció continua, 247	
<i>Interludi</i>	259

SEGONA PART

CAPÍTOL VIII	263
Estació de França, 263 – Records de Seta, 268 – La llum i el cant, 274 – La baronessa de Browschild, 279	
CAPÍTOL IX	292
Una acadèmia de música, 292 – L'altra vida d'en Maurice Fall, 298 – Un piano al Senegal, 303 – El retorn, 308 – Dues visions per a una música, 311 – La Madeleine, 315 – Libera me, 318	
CAPÍTOL X	320
La mort del mestre, 320 – Un niu i una rapsò- dia, 326 – Presentint el naufragi, 330 – Un telèfon guixat en un paper, 338	
CAPÍTOL XI	349
Madame Bronchard, 349 – La vida diu que sí, 354	
CAPÍTOL XII	363
Barcelona, juny del 1975, 363 – Una casa mig bui- da, 368 – Els límits de la decadència, 378 – «No em diguis que no preveus...», 384 – Les co- ses d'en Juanito, 390 – Un llegat, 396 – El darrer matí, 404	
CAPÍTOL XIII	412
A coberta, 412 – Cap al sud, 422 – Dies a Joal, 433	

FINAL

CAPÍTOL XIV	443
18 de novembre del 1975, 443 – 19 de novembre del 1975, 448 – Com en un conte de por, 457 – Un 20 de novembre especial, 465	
CAPÍTOL XV	468
Vis-a-vis, 468	

EPÍLEG

Carta de Roger Ventós a Germain Deschamps	483
---	-----

Capítol I

BENVINGUTS AL MARAVILLAS

L'any 1935, la Mireia Ventós treballava en un teatre de revistes, a Barcelona. L'edifici era propietat de la família Bartrina i el senyor Ignasi, l'actual amo i director, era la segona baula de la nissaga iniciada per l'Eduard Bartrina, un actor reconegut i reeixit que va construir-lo a les acaballes del segle XIX. Tot i la seva fama, la fortuna que li permeté aixecar-lo no provenia de l'ofici, car, en aquells temps i a Barcelona, fent comèdia ningú s'adinerava prou per alçar un immoble de tanta magnitud. En realitat, els diners procedien de la família, potentada i amb casa al barri més dispendiós i enlairat de Barcelona. Quan l'últim Bartrina amb seny, el vell senyor Leopold, hagué de resoldre si llegava la fortuna a un fill actor o a una filla ben casada, preveié que dalt de l'escenari la seva riquesa viuria un desenllaç dramàtic. Ben cert que no era usual saltar-se el primogènit per testar a favor d'una noia, però el fet que la Dolors li parís un nét juganer decantà definitivament la balança en

contra dels hàbits tradicionals i els bons costums. La féu hereva universal.

Tanmateix, la fortuna era tan abundosa que, amb la legítima que li pertocava, l'Eduard arplegà una picosada. Aquell reajust familiar el va tustar una mica gran i, fatigat d'estar dalt de l'escenari dues funcions diàries, decidí millorar d'estatus social però sense abandonar la faràndula. Va adquirir un terreny en un barri que estava en ple desenvolupament, en una avinguda que augurava un bon avenir comercial. L'anomenaven el Paral·lel en nom d'algun atzucac astrogeogràfic més o menys justificat. L'home va invertir sis anys a alçar l'edifici i esmerçà quasi tots els estalvis per deixar-lo a punt. Excessivament cofoi de la feina feta, el batejà amb un nom immoderat: el Gran Teatro Maravillas. La gent matisà la desmesura i va rebatejar-lo com el Maravillas, sense tanta pompositat.

Així doncs, l'avi Bartrina, desganat de pretensions artístiques, s'obsedí que el Maravillas fos rendible al més aviat possible. Amb un tal objectiu, va especular que fintaria riscos si bescanviava la seriositat del repertori clàssic per la lleugeresa de les varietats, un gènere teatral molt de moda en aquells temps i que, com quasi tot el que fos modern i lleuger, provenia de París. S'hi enllaçaven esquetxos parlats i peces musicals cantades i ballades amb la pretensió de travar un guió que erotitzés la clientela o que almenys l'entretingués. Amb aquesta finalitat, era obligat que entre el personal escènic hi destaquessin un elenc de xicotes de bon veure. A les més imponents i glamuroses se les anomenava vedets i, habi-

tualment, eren el pal de paller d'un espectacle agradós per a un públic que anhelava esbargir-se. La gent ja anava prou atabalada per perdre el temps fent-se preguntes transcendents en els teatres i encara menys quan ja intuïa les respostes.

D'entre els molts locals que s'havien construït a l'avinguda del Paral·lel, el Maravillas no era ni tan ampul·lós ni tan ben ormejat com l'Arnau, el Talia o el Còmic, però precisament gràcies al seu ambient familiar, quasi íntim, la ironia dels esquetxos i les virtuts de les vedets quedaven més a tocar del públic, tant del cor com de les mans, segons convingués. I fou així que la iniciativa de l'Eduard Bartrina assolí un èxit pecuniari que es mantingué molts anys.

La Mireia Ventós era germana d'en Lluís, un noi força més gran, que s'encarregava de la tramoia del Maravillas. Havia començat, encara infant, a trescar per les tripes de l'escenari a redós del seu pare, que li ensenyà els trucs de l'ofici fins que una sífilis perniciosa se l'endugué, la tardor del 1929.

En el teatre ningú veia la Mireia com una noia gaire femenina. Era prima i amb un tremp al cos que la feia àgil i flexible com només ho eren alguns nois. La gent del Maravillas l'havia vist pujar malgirbada, jugant i entretenint-se sola pels llocs més recòndits i perillosos del teatre. No l'espantaven ni les tèrboles profunditats del fossar ni les altures abissals del teler, on bastia amagatalls inaccessibles a tothom. A la Mireia només se la veia endreçada com una nena quan anava a l'escola municipal del barri amb un senzill uniforme amb faldilla; ales-

hores es podia descobrir que sota el seu desmanec s'hi arrecerava una criatura bonica. Més tard, en els confo-
sos temps en què el cos li passà de nena juganera a noia
enjogassada, va adquirir una ambigua bellesa, però mai
es preocupà d'impregnar-la amb un bri de sensualitat
que la fes golosa als sentits dels nois que la miraven. Tan
sols la Carme, la filla del propietari, la reüllava llampe-
gant espurnes a les pupil·les per unes qualitats que ningú
més apreciava.

El pare de la Carme, el senyor Ignasi Bartrina, no te-
nia res a veure amb el seu predecessor. Depassava els cin-
quanta, afigurava una aparença calma i vestia amb armi-
lla que, coquetament, ornava amb el daurat d'una cadena
que assegurava un rellotge suís al butxacó de la banda
del cor. Tenia un caràcter més aviat tímid i potser massa
bonhomiós per regentar un local de revistes en aquells
anys 30. Tractava amb consideració el personal i sentia el
Maravillas més com una casa familiar que com un negoci
lucratiu. Potser acomplexat pel renom teatral del seu
pare, necessitava creure's irrigat per alguna vena artística
que l'esperonava a protagonitzar la tria de l'elenc tècnic,
dels actors, actrius, coristes, músics... i, fins i tot, a opinar
sobre la qualitat de les peces musicals o de les coreogra-
fies que s'hi ballaven. En realitat, tots i cadascun dels de-
talls del Maravillas els sentia responsabilitat seva i, si bé
ja sabia que fent vodevils no fixaria una foto en cap llibre
d'història de l'art, es delia perquè els clients abandones-
sin el Maravillas satisfets d'haver assistit a un espectacle
cuidat, treballat i en què fins les bromes, inevitablement
barroeres, traslluïssin alguna sensibilitat artística.

La seva dona, la Margalida, provenia de Mallorca, de Santa Maria del Camí. Al Maravillas es tafanejava que s'havien conegut just quan el senyor Bartrina s'estrenava com a empresari amb trenta-un anys i ella aspirava a un lloc entre les coristes, amb divuit. Era una noia d'aspecte sensacional, i de seguida empenyorà el cor i el desig del propietari, que, després d'uns prolegòmens més aviat escassos, li insinuà l'escaiença d'estimar-lo com a marit en comptes de dedicar-se a prodigar saltirons descompassats per la corbata del teatre. La xicoteta, que en un rampell juvenívol s'escapà de sa casa mallorquina per desembarcar a Barcelona i que ja coneixia la fam de quan no es venia la bellesa, acceptà l'oferiment del senyor Ignasi com si es tractés d'una benedicció. Es maridaren sense gaires preàmbuls i, a indicacions del marit, la noia es féu rendible aprenent a dibuixar i tallar patrons, embastar i cosir vestits fins a ser manyosa en extrem. I no tan sols en els talls i les costures, també en la tria i fixació de la bijuteria, cosa que, en un teatre de varietats i amb ballarins i ballarines exhibint-la i trontollant-la fins al desfici, tenia un mèrit indubtable. Doncs la Margalida, tot i que feia girar els homes pel carrer, fou fidel al seu marit i li dedicà el cos i l'ànima, fins que, ai las, un capvespre va descobrir una altra manera d'estimar i ser estimada amb en Ramiro.

El senyor Ramiro era cartellista i pintava amb èxit les publicitats exteriors de la majoria de teatres del Paral·lel i dels grans cinemes de l'Eixample. Va arribar de Múrcia amb quatre anys, exactament el 1907, amb un pare que deixà mitja vida a la construcció i una mare que de les

agulles de cosir en féu eines de precisió. Aquella dona no volia que el nen acabés de manobre com el seu home i l'encarrilà cap a una escola de pintura perquè, segons ella, en Ramirín tenia molta traça per al dibuix. Pocs anys més tard, la mare es col·locà a la casa d'una família benestant, la família Garrigosa, per repassar-hi vestits i el que manés la senyora un cop a la setmana. L'amo de la casa era un membre important del patronat que regia l'Escola d'Arts, emplaçada a la Llotja de Mar, i els precés de la Carmela afavoriren que el seu Ramirín hi obtingués plaça per refinar-hi els molts dots que posseïa.

Conscient que cap déu no l'havia escollit per ser un geni, decidí dedicar-se al cartellisme. Es va especialitzar a representar petons insinuats, llavis molsuts, corbes perillosoes i tota una corrua de sinuositats que convertien un cartell d'en Ramiro al frontispici d'un teatre o d'un cinematògraf en un ineludible reclam per veure què s'hi feia a dins. Sovint, el que s'insinuava en el cartell era més atractiu que el que dintre es representava, i per aquest talent tan profitós se'l pagava molt bé. Com sempre passa als bons homes, el senyor Bartrina no sospità mai que els descomptes fastuosos, que en Ramiro li feia per les publicitats exteriors del Maravillas, equilibraven compensacions íntimes a l'interior de la pròpia casa.

DE COM LA MIREIA TROBÀ L'OFICI

Quan el pare del Lluís i la Mireia morí empestat de sífilis, l'any 29, deixà vacant el lloc de tramoïsta que havia

ocupat des de la fundació del Maravillas. L'Ignasi Bartrina acomboià sentiments amb conveniències i prengué en Lluís com a nou encarregat de la tramoia. Un xicot fort, un pèl jove però seriós i honest, gens problemàtic, que quasi havia nascut a casa seva i que coneixia pel nom cadascun dels gats i les rates que hi pul·lulaven. Aprofitant que els germans Ventós eren pobres de solemnitat i que pagar un lloguer els enfonsava en la misèria, el senyor Bartrina considerà misericordiós i profitós oferir-los un habitacle. Manà enderrocar un envà per ajuntar dos camerinos dels cinc que hi havia en la més alta de les tres rastelleres de vestidors adossats a l'escenari i en resultà un espai particular. Una mena de catau amb galeria, penjat dalt del teler, que en comptes d'obrir-se a un carrer lluminós de la ciutat, donava a la penombrosa caixa del Maravillas, farcida de cordes, politges, bambolines... Tanmateix, si bé de dia podia semblar un indret llòbrec, quan arribava la nit es transfigurava en una caixa màgica, alegre, musical i, vista des d'allà dalt, plena de colors i moviments, sobretot quan el cos de ball coreografiava giragonses permanents perquè l'escenari era petit i, si en qualsevol direcció no es girava aviat, es podia prendre mal.

A l'habitació, els germans Ventós hi dugueren tot el que posseïen: la poca roba de l'aixovar de la mare, unes fotos antigues amb els pares de joves, una bombeta de 25, un llum de carbur per si de cas, un orinal i la cuina de petroli de l'antiga casa. Ja hi trobaren un llit de cos i mig, tres cadires, un bagul buit i una pica de lavabo amb una aixeta d'aigua corrent. Per a les necessitats abundo-

ses calia baixar a l'excusat de la primera planta de camerinos, que en hores de funció es compartia com bonament es podia. La Mireia i en Lluís s'avingueren al seu destí i d'aquella estança en feren la seva llar. Allà dalt del teler, joves com eren, semblaven dos ocells penjats del niu. Segurament per això, el senyor Bartrina li posà un nom que féu fortuna entre la companyia: el Colomer.

La vida els era senzilla. Com que la Mireia s'entretenia ajudant el seu germà, anaven a dormir sempre tard; les funcions s'allargassaven fins ben passada mitjanit i després encara calia avançar una part de la tramoia de l'endemà. Durant el dia, en Lluís vagarejava al llit fins a l'avorriment; en canvi, la Mireia s'alçava d'hora per assistir a l'escola del barri malgrat no tenir-ne ni ganes ni gaires aptituds. Només l'autoritat del seu germà i la generositat del senyor Bartrina la feren estudiar fins a punt de fer-ne disset.

Al migdia, els germans dinaven en una fonda, just al costat del teatre. En deien ca l'Hermínia perquè era el nom de la noia que regentava el local i que els servia dos plats a taula per vuit rals. Rondava la trentena en plena joia d'atributs i es vantava de tenir el marit més ben plantat del barri: l'Hèctor. Un bon jan, treballador a les veïnes filatures Marçà, com la majoria dels clients, però amb una cara d'escultura grega i un cos de fer perdre els estreps. El bell Hèctor sempre féu com si allò no anés amb ell i quan la seva dona se'l mirava entre fogots passionals, s'enrojolava. En tot cas, en Lluís i la Mireia sempre sortien de ca l'Hermínia amb l'estómac a punt de rebentar. I els convenia, perquè de nit només rosega-

ven un tros de pa amb qualsevol acompanyament mentre servien la tramoia.

Quan la Mireia acabà els estudis, va dedicar-se de ple a ajudar el seu germà. D'una banda la divertia extraordinàriament i de l'altra pensava que així es pagava la manutenció mentre no trobés on treballar. En les estones desenfeinades, s'entretenia fixant-se en tot el que passava a l'escenari, sobretot en el que feien les noies. Un dia s'adonà que ja es sabia de memòria tots els seus passos, moviments i giragonses, i va aprofitar que estava sola al teatre per jugar a imitar-les. Així, jugant jugant, una idea li enllumenà el senderi. Ella podia fer-ho tan o més bé que la Charo, la Lola o la Mercedes i, per primera vegada, va pensar seriosament a dedicar-s'hi. En veritat, ballar no li esgarriava el seny, però li hauria agradat feinejar a la casa, al mateix teatre, i tot d'una res li semblava tan fàcil com entrar en el cos de ball per acompanyar les vedets, fer-los de suport... i suportar-les. Des d'aleshores, quan al Maravillas no hi quedava ningú, assajava i repetia els passos de ball fins a l'extenuació. Per a ella, que fruïa amb l'exercici, resultava exultant. Devia ser a mitjans de l'any 34, quan ja n'havia fet divuit, que va emmalaltir la Mercedes i quedà vacant una plaça de «les nenes», com les anomenava el senyor Ignasi. La Mireia va pensar que podia substituir-la, segura que concatenaria saltirons, giragonses i *arabesques* millor que la Lola i la Charo.

—Nena, ¿segur que serviràs? —li preguntà el senyor Bartrina, recelós.

—Senyor Ignasi, segur que ho sabré fer.

—Mira que les nenes d'escenari se n'han de sentir de tots colors i han de ser sofertes, perquè és bo que s'ho deixin dir i fer —indicant sobreentesos amb la dicció— per atraure clientela. I el teu temperament...

—Senyor Ignasi, no es preocupi que ni que tingués ganes de fotre'ls un mastegot als morros no ho han de notar.

—Cobraràs molt poc.

—Tant me fa.

En veure-la tan determinada, el senyor Bartrina consentí a fer-li una prova. No li convenia un grup de coristes-ballarins guerxo i menys pel cantó de les noies, que eren les que captaven més feligresos. Considerant, a més a més, que seria de confiança i barata, tot plegat se li afigurà avantatjós. En realitat mai se li havia acudit que la Mireia pogués ballar, potser perquè el senyor Bartrina, com ningú del teatre, no se l'havia mirat mai com una noia.

Acabada la funció d'aquella nit, el propietari va manar als cinc membres del cos de ball amputat, i també al pianista, el senyor Ernest, que l'endemà arribessin una mica més aviat. «Per provar una ballarina nova», anuncià, però guardant-se bé prou de dir el nom. Evidentment, la Charo i la Lola van arrufar el nas. I era normal. Amb la Mercedites s'entenien. Portaven unes quantes temporades compartint aplaudiments, escarnis, rates... I, en un parament tan magre com el del Maravillas, les complicitats i la solidaritat comptaven molt.

Quan l'endemà arribaren totes dues a la prova i la Mireia se'ls ajuntà, la Lola i la Charo li donaren con-

versa sense conjecturar que tingués res a veure amb l'examen. A la poca estona, la Lola va comentar en veu alta: «Comencem bé, el primer dia i la nova ja arriba tard». La Mireia anava a increpar-li que feia estona que esperava palplantada però la veu amanerada del senyor Bartrina, que no sabia cridar, li escapçà les intencions. «Vinga nenes, anem per feina». Va dirigir-se a la butaca que donava al passadís central de la segona fila de platea. «Senyor Ernest, quan li plagui faci'm el “Pimientitos”».

La Mireia va seguir les altres dues, que, en entrar a l'escenari i no reconèixer cap meritòria, miraren estranyades a la platea, allà on presidia el senyor Bartrina. De les cametes de l'altre cantó, com en la majoria de números, sortiren els nois. L'Alfred era el millor i anava de primer ballarí, el segon era en Jordi, que no ballava gaire però que era el més atlètic dels tres i amb una figura convenient per quan venien senyores, i el tercer era en Juanito, una mica baixet, bru i sense la tècnica de l'Alfred però que movia el cul amb més gràcia que la Charo, que ja era dir. Aquesta i la Lola feren una ganyota, mig sorpreses, mig incrèdules, quan veieren que la Mireia es treia una mica de roba i quedava en una vestimenta que podia aparentar unes malles. Sortosament, abans que manifestessin algun comentari sarnós, el pianista Ernest Curull investí els «Pimientitos» amb bona tècnica però sentiment escàs. Feia anys que l'havia compost i la tenia avorrida: la peça, ai las, li agradava massa al senyor director i sempre que renovaven temporada li manava d'incloure els seus «Pimientitos» en algun lloc o altre de

la funció. En sentir-los, els coristes es posaren en moviment sense més dilacions.

El senyor Ernest, encorbat sobre el piano, tocava d'esma tot mirant els dansaires. Més ben dit, a la Mireia, perquè els altres els tenia tan vistos i previstos que sabia perfectament en quin compàs la Charo perdria el ritme o en Jordi ensopegaria. Es sorprengué de com aquella xiqueta, de qui, a banda de ser germana d'en Lluís, en sabia ben poc, executava el ball a la perfecció. Potser una mica mancada d'ànima, com si ballar no li fes il·lusió, però cada moviment del braç era precís, les cames no dubtaven, els salts, les corredisses, les giragonses..., tot ho tenia memoritzat i mecanitzat amb un sentit del ritme magnífic i amb un cos harmònic que es coordinava amb la música. Mai hauria sospitat una «performance» així d'aquella noiota.

A primera fila de platea, el senyor Bartrina, la seva esposa Margalida i la Carme observaven concentrats el desplegament coreogràfic. Estimaven el seu teatre i sabien que substituir una ballarina era una decisió delicada que véa a saber si no variaria el rumb del local. Quantes noies havien començat així i acabaven convertides en vedets rutilants que es disputaven l'Istanbul, l'Apollo o el Molino, teatres tan o més importants que el seu. El cas més extraordinari, que inevitablement sempre es mencionava al Maravillas, fou el de la Pinta Pitó, que s'havia estrenat a la casa i havia acabat a París, en una sala que, si bé mancava de categoria, parava a quatre gambades de la place Pigalle.

Quan acabà el *pase*, els ballarins, que havien dansat

com d'estar per casa, amb l'excepció d'en Juanito, que quan ballava aprofitava per oblidar la mala vida a què el destí l'havia condemnat, desaparegueren. En el silenci, el senyor Bartrina romangué pensatiu. Anava a dir alguna cosa quan sorgiren uns aplaudiments des dels corbatins de l'esquerra de l'escenari, que és on hi havia el piano d'assajos. Era el senyor Ernest, entusiasmat, que ja s'anava enretirant.

En Bartrina, amb una veu afectada de tan paternal com volia aparentar-la, digué:

—Baixa, nena, baixa.

La Mireia saltà atlèticament l'altura de la corbata i es plantà a la platea just davant seu.

—Mireia, filla, ho has fet bastant bé. —Deixà una pausa per agafar força i dictaminar sentència:— Però jo... no et veig de ballarina.

Es va fer el silenci. Uns segons llarguíssims. El senyor Bartrina no volia donar explicacions, però va sentir com la Carme remugava a la seva dreta. La reüllà per imposar-li autoritat però li endevinà un gest reprovador. La seva filla estava a punt de dir alguna inconveniència i ho va tallar en sec, mirant-la fixament:

—I no en parlem més.

La Mireia tenia la cara inexpressiva. Aquell home li estava desmuntant l'esperança cobejada durant un any, l'única sortida que veia per continuar a la casa, però no faria cap escarafall ni ploraria. No ho feia ni quan els nois del carrer l'apallissaven, entre tots, perquè un a un no s'atrevien. Estava disposada a partir quan la veu d'en Bartrina modulà:

—En canvi... —deixant un silenci que aixequés expectatives—, vull que comencis a treballar la setmana vinent. —Féu una respiració profunda per remarcar el que seguiria:— I... pagada.

En veure que el rostre inexpressiu de la Mireia no havia canviat, optà per afinar l'oferta:

—Ajudaràs el teu germà, de tramoista.

Quan la Mireia abandonà la platea lleugera de cames, la Carme Bartrina va fitar el seu pare, com repant-lo. La noia era del morro fort i mai li havia estalviat un retret quan considerava que se'l mereixia.

—No t'entenc, pare, ha ballat sabent-se els passos millor que les altres.

—No t'ho nego pas.

—Té sentit del ritme i una figura ben perfilada.

—Tampoc t'ho nego.

—¿Doncs per què no l'has volguda?

—¿Però que no te n'has adonat? On tens els ulls, tu... ¿Que no ho veus? És com un noi, camina i balla com un noi, té les espatlles amples i els malucs tan estrets com qualsevol noi. —Però, preveient que no serien arguments convincents per a la seva filla, va reblar-los amb un motiu comercial:— El nostre públic, ja saps com n'és de malpensat, comentarà que és un transvestit i, tal com estan les coses de la moral i la censura des que ha guanyat la dreta, acabaríem malament.

Però la Carme, enfurismada, ja no es conformava amb disquisicions polítiques.

—Pare, potser exageres amb les teves pors. Ho ha fet molt bé. Fins i tot al senyor Ernest, que té abonament al

Liceu per als dies de ballet i que, de tots nosaltres, és qui més hi entén, l'aplaudia entusiasmada. No l'havia vist mai fer-ho. Mai. En cap prova.

—Per això mateix.

—Pare. ¿Què vols dir que per això mateix?

—Que al senyor Ernest, com ja saps —mirant-la malintencionadament—, li agraden els nois. I per això estava tan embabaiat, perquè en realitat veia un noi una mica, només una mica, efeminat, com a ell li agraden. I Carme —apujant el to—, per a això ja tenim en Juanito. Et recordo que busquem una ballarina, ba-lla-ri-na, i que la quota de nois està satisfeta. I són de veritat... —va dubtar un moment, després va mirar-la fixament—. I deixem-ho aquí. No em facis parlar més, que diré coses que no vull dir.

La Margalida Bartrina mirà la seva filla amb un deix experimentat de «No insisteixis, nena, que no te'n sortiràs» i, prenent el seu marit pel braç, l'empenyé amorosament passadís central amunt per encaminar-lo cap al despatx.

UN ACCIDENT TRASMUDA EL DESTÍ

A la Mireia, contra tot pronòstic, la pena no li va durar ni cinc minuts. Tramoista? Quantes nits hi somiava i mai no havia gosat ni dir-ho! Tramoista! Valga'm déu. Res no li podia fer tanta il·lusió, però estava convençuda que aquella feina només era cosa de xicots. Entre els amics d'en Lluís, que en feien als altres teatres i caba-

rets, no n'hi havia cap que fos noia, i ella els coneixia a tots. Si ho hagués sabut... Havia après a imitar les ballarines perquè o ballava o anava per dona de fer feines; o a una fàbrica de mala mort on la gana o l'avorriment la matarien; o, encara pitjor, de modista, entre agulles i tafanejós, empresonada en una sala plena de cosidores xerrant dels calçotets de l'home; o de pidolaire... o de puta, que de tot seria capaç si calia. Però tramoïsta, això era un somni... Al teler, sota la pinta, amb les cordes per lianes, anant i saltant amunt i avall per fer caure les bambolines a temps... Sí, l'oferta del senyor Bartrina fou un regal que li canvià la vida i, potser per primera vegada, pensà que aquesta prenia sentit.

El dia del seu debut, la Mireia es va posar la granota de feina i un arnès de seguretat, això darrer només perquè el senyor Bartrina va obligar-l'hi. Durant la funció, els números de ball s'entrelligaven amb els petits esquetxos picants dels actors. O sigui, una feinada de moviments que s'havien de concatenar pujant i baixant vares i col·locant estris. La Mireia ho visqué com una nit meravellosa, però per a la resta de l'elenc teatral fou una jornada més. Les vedets no clissaren cap potentat per seduir i els esquetxos feren somriure els quaranta-cinc clients «de pago» i els sis o set «abonats» de la claca, que, menats pel senyor August, aplaudiren en els llocs convenients per aparentar un èxit. Només en Lluís notà que aquella nit les bambolines, corbates i telons... pujaren i baixaren més lleugers i sincronitzats que mai. La Mireia voleïava pel seu paradís.

Al principi, l'entusiasme que la Mireia desplegava a la tramoïa preocupava el seu germà. El noi creia que assu-

mia massa risc innecessàriament. O potser estava secretament engelosit d'aquella xicota flexible, àgil i agosarada, que s'enfilava on calgués per moure una bambolina a temps o per fer voleiar una lluna de cartró a tretze metres d'altura des d'una pinta mig corcada. Només amb el pas de les setmanes en Lluís s'hi anà avesant i, finalment, pogué apartar aquells sentiments malaltissos. Al Maravillas, amb tots dos germans feinejant junts, la tramoia esdevingué una maquinària greixada que funcionava com un rellotge. Bambolines, cortinatges, bastiments i decorats desfilaven amb una precisió inconeguda i a la companyia, fora de la Charo, que afirmava que tanta precisió la posava «dels nervis», tothom n'estava orgullós.

Però algun infortuni havia d'estroncar aquella beaurança i quan portaven quasi dos anys feinejant plegats, en Lluís Ventós va patir una caiguda esfereïdora. Corria el mes de maig de l'any 36.

Mentre en Lluís desenganxava una vara que s'havia travat a l'últim acte, cosa prou freqüent, es desplomà i caigué en tan mala positura que es féu una trencadura de tibia i peroné, just damunt del turmell. El mestre Curull ja ho va diagnosticar: «És un lloc dolent, difícil de curar...», però tothom, des del senyor Bartrina fins al mateix Juanito, el consolaven dient-li que podia haver sigut molt pitjor. A l'hospital, li alçaren la cama per adreçar-la amb l'ajut d'uns contrapesos. Degué ser molt dolorós perquè els esgarips d'en Lluís foren terribles. La Mireia, que mai l'havia vist en una feblesa tan extrema, es commogué profundament i li estrenyé la mà fins a clavar-li els dits. Després li enguixaren la cama i el doctor

Casado explicà al noi que li semblava que els ossos no s'havien esmicolat però que era difícil d'afirmar-ho. Que hauria de dur el guix dos mesos com a mínim i que sobretot no recolzés mai el peu a terra. Mentrestant la Mireia, que també escoltava les recomanacions, començà a preveure com s'ho faria a la feina.

Amb l'antuència del senyor Bartrina, la Mireia cridà un noi de la seva edat i del seu sindicat, en Feliu, perquè l'ajudés. Així fou com es convertí en la primera i única dona cap de tramoistes dels teatres de Barcelona. Val a dir que fou acceptada pels companys dels altres locals com una més i, en poques setmanes, arribà a adquirir renom en les reunions sindicals en què participava com a delegada electa del Maravillas, substituint el seu germà. Tenia un caràcter ferm que, ensems a un ferreny do de paraula, li procurà un paper rellevant a les assemblees de la CNT.

Però els temps eren convulsos i, en el tauler d'escacs on el destí s'entretenia amb els humans, totes les peces es ressituaven per iniciar la guerra civil espanyola. Tanmateix, al Maravillas, aquella apocalipsi assetjava entre una quotidiana normalitat. Al Paral·lel de Barcelona, els teatres s'omplien, les vedets s'exhibien i els actors encara podien interpretar innocents drames inventats.

DE COM LA REVOLUCIÓ TRASTOCÀ EL MARAVILLAS

Feia temps que el sindicat anarquista dominava el món de l'espectacle, el del Maravillas també. El comitè sindi-

cal del teatre munyia la butxaca del senyor Bartrina tant com podia, però l'home era una anguila avesada a esquitllar-se del que fos. A més a més, posseïa un nas que li ensumava amb prou d'encert allò que havia de succeir i ja feia temps que flairava pudors alarmants. Ell, en les perennes discussions amb els del sindicat, i contràriament als hàbits dels altres propietaris del Paral·lel, sempre fou més partidari de negociar que d'arribar a situacions confrontades. En aquells moments de tanta convulsió social, intuïa que les seves cartes eren les més febles de la baralla i que només entenent-se amb els del sindicat podria salvar el Maravillas. Era un pragmàtic que, en definitiva, sabia el que volia preservar: la Margalida, la Carme, el teatre i ell mateix..., no sabia exactament si per aquest ordre. La resta de la vida, com deia sovint, «no és més que una funció».

A Barcelona el cop d'estat del juliol del 36 fou esclafat per les forces populars i legítimes de la República, però els enfrontaments comportaren espant, caos i mortaldat. Tots els teatres tancaren. Enllà d'altres consideracions, els carrers vivien un procés revolucionari i la clientela anava massa ocupada, els uns salvant la pell i els altres la República. La ciutat tremolava i el vell ordre era qüestionat, si no capgirat... I ai las, el del Maravillas, també.

Preveient el desastre, el senyor Bartrina decidí avançar-se als esdeveniments. Assabentat que, aquell mateix matí, havien agredit el propietari del teatre Istanbul i l'havien deixat mig ferit, decidí que, abans que el reunissin, ell mateix convocaria la companyia al complet. Veia a venir que, si la CNT triomfava, col·lectivitzarien cine-

mes, teatres i cabarets, amb vedets, ballarins i ballarines, actors i actrius, tramoistes, taquillers, propietaris... Que fins i tot els apuntadors serien col·lectivitzats. Exactament el capvespre del dia 19 de juliol, quan encara ressonaven els trets a la caserna de les Drassanes, el senyor Ignasi Bartrina, amb posat transcendent, notificà als treballadors que, abans que el teatre caigués en mans dels facinerosos revoltats contra la República, preferia que fos la casa de tots i que, a partir d'aquell moment històric, ell i el «seu» Maravillas quedaven a disposició de la revolució. També anuncià que, si ells s'hi avenien, tancaria el teatre fins que el Sindicat disposés el més convenient. Reblà el discurs anunciant la despesa donació de la caixa acumulada de les dues darreres setmanes, «perquè pugueu gestionar el dia a dia mentre les coses no s'arreglin a fora». Tot dit solemnement i com si per dins no li sagnés l'estómac. Calia que les inversions fossin agosarades i, sobretot, a temps.

En realitat, les relacions entre la cèl·lula sindical del Maravillas i el seu amo mai foren tibants. El senyor Ignasi era afable en el tracte i mesurat en les exigències. Cadascun dels treballadors havia constatat en pròpia pell com, davant d'alguna contrarietat familiar o de salut, podia arrecerar-se en la bonhomia del propietari. Fins i tot en qüestió de sous, els del Maravillas s'igualaven amb altres teatres de més renom i categoria. Segurament per això, un cop traspassats els poders, l'assemblea acordà com a primera decisió que, mentre la direcció sindical no indiqués altra cosa, els tres Bartrina visquessin en el pis de sobre l'entrada principal, damunt

del despatx, just on ho havien fet sempre, però ara amb permís sindical. Acordaren també que quedessin confinats dins l'edifici, amb la prohibició expressa de sortir-ne fins a nova ordre. Per facilitar-ho, s'encarregà al senyor August, de reconeguda devoció pels Bartrina, que els proveís de queviures. L'ambigüitat de la situació no permeté discernir si l'ordre de confinament era una amenaça o una protecció i el senyor Ignasi no s'arriscà a esclarir-ho. Foren dies perillosos per a tothom, però per als que vestien armilla molt i molt més.

En Lluís, la Mireia i en Feliu exerciren de guaites nocturns de l'immoble i dels senyors. En Lluís, amb la cama enguixada, vivia a l'escenari i s'ajaçava en una màrfega que la Mireia havia preparat entre dues cames, a la dreta de la caixa. Refer-se dalt del Colomer hauria acabat per empresonar-lo. En qualsevol cas, tot i que a la ciutat encara passaven «coses grosses», dins del Maravillas no hi hagué cap ensurt especial. La porta vermella de l'entrada lateral, al carrer del Vent, només s'obria de bon matí, quan els treballadors arribaven per reunir-se en assemblea, prenien possessió del teatre i, a resguard del que passés a fora, custodiaven el seu Maravillas fins pràcticament entrada la nit.

El dia 24 de juliol, l'August pujà a les estances dels Bartrina i una mica atabalat els anuncià que en deu minuts vindrien els companys delegats del Comitè de Secció de la CNT per marcar les noves directives. «Amb instruccions precises i revolucionàries», afirmà determinat. Els advertí que s'hi aplegarien tots i que era obligat que hi assistissin.